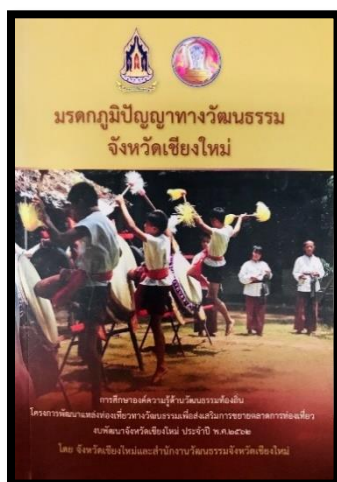

บรรณนิทัศน์*

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. (2562). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่. จำนวน 200 หน้า. www.chiangmaiculture.net.

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO จึงได้ร่วมกับประเทศสมาชิก กำหนดอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศในการปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมทั้งเป็นการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเป็นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการปกป้อง คุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับโลก ประเทศไทยโดยกระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะประเทศภาคีสมาชิกลำดับที่ 171 ได้ออกประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง “การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 2560” โดยมีการให้ความหมายของ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” คือ การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่า เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความภูมิใจในตัวตน และความรู้สึกสืบเนื่อง ก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

วัตถุประสงค์

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ โดยทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ได้ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่าย

* อาจารย์ ดร. ชลธิชา รุ่งสาตรา สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ

สภาวัฒนธรรมทั้ง 25 อำเภอจังหวัดเชียงใหม่ โดยทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ได้ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายสภาวัฒนธรรมทั้ง 25 อำเภอ ในการระดมความคิด และเปิดโอกาสให้สภาวัฒนธรรมแต่ละอำเภอได้คัดสรรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อวิถีและคุณค่าทางจิตใจ อำเภอละ 10 รายการ รวม 250 รายการ โดยมีกระบวนการลงพื้นที่เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมกับคนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ภายในเล่มมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะแบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ (1) ด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ได้แก่ ภาษาพื้นบ้าน ภาษาท้องถิ่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานท้องถิ่น บทเพลงพื้นบ้าน บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม และตำราองค์ความรู้ในท้องถิ่น (2) ด้านศิลปะการแสดง ได้แก่ ดนตรีและเพลงร้อง การแสดง และการฟ้อนรำ (3) ด้านแนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ได้แก่ งานประเพณี เทศกาลของท้องถิ่น และงานพิธีกรรมของชาติพันธุ์หรือท้องถิ่น (4) ด้านความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ได้แก่ อาหารพื้นบ้าน การแพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยคติความเชื่อ และโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ (5) ด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิม ได้แก่ ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน งานไม้ งานแกะสลัก เครื่องโลหะ เครื่องเงิน เครื่องปั้นดินเผา งานหัตถกรรม และงานฝีมือ อื่น ๆ (6) ด้านการละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และ (7) ด้านลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (ประเภทอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ใน 6 ด้านข้างต้น)

สาระสำคัญ

ข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 25 อำเภอ รวม 250 รายการ ประกอบด้วย (1) *อำเภอเมืองเชียงใหม่* ได้แก่ บะข่างโว่ ตำนานปู่สะ-ย่าสะ กลองสะบัดชัย งานหัตถกรรมไม้ไผ่ขด กลองตึงโนง ประเพณีบูชาเสาอินทขิล ประเพณีล่องสะเปา การทำกลองสะบัดชัย อุโบสถเงิน วัดศรีสุพรรณ และเสี้ยววัด (2) *อำเภอหางดง* ได้แก่ กลองสะบัดชัย หมอเมือง ตำนานพระเจ้านั่งโก้น จักสานเสื่ออ่อน ตำนานเจ้าหมื่นดงนคร การแกะสลักไม้ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเหมืองกุง ตำนานวัดพระธาตุดอยถ้ำ วัดต้นเกว๋น และวัดหางดง (3) *อำเภอแม่ริม* ได้แก่ กลองสะบัดชัย การขับขอม วันพระราชายาเจ้าดารารัศมี ตำนานวัดพระพุทธรูปหล่อ การต้องลายกระดาศ ล้อเลื่อนม้ง ตำนานขุนหลวงวิลังคะ วัดเมืงก๊ะ ประเพณีสงฆ์น้ำพระนอนขอนม่วง ผ้าใยกล้วย และลูกประคบสมุนไพร (4) *อำเภอสันกำแพง* ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานผ้าไหมสันกำแพง การตีแผ่นแร่ การทอผ้ากี่เอว การทำหมวกกะโล่จากกระดาศา พิพิธภัณฑสถานบ้านจ่า นัก แพทย์แผนโบราณ ภาษาไทยอง ไก่ชนพื้นบ้าน การเขียนลายร่มสันกำแพง และการทำกระดาศา (5) *อำเภอสันทราย* ได้แก่ ตำนานพญาผาบ ตำนานดอยแท่น พระผาลวง ข้าวแต่น การคูณลายโลหะ กลองสะบัดชัย เครื่องสักการะล้านนา การนวดแผนโบราณ ลีกล้วยจ่า อ้อลูก และโคมล้านนา (6) *อำเภอสารภี* ได้แก่ โบราณสถานเวียงกุมกาม ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุเวียงกุมกาม วัดเจดีย์เหลี่ยม ตำนานเจ้าพ่อแสนหลวง วัดศรีดอนมูล ประเพณีสืบชะตา และบวชต้นยางนา ประเพณีทำบุญศาลหลักเมืองเชียงใหม่-ลำพูน พระนอนหนองผึ่ง พระนอนวัดป่าเก็ดถี่ และเตาอั้งโล่ (7) *อำเภอดอยสะเก็ด* ได้แก่ ตำนานรอยพระพุทธรูป ประเพณีแห่หมสตรถ ถวายต้นพระศรีมหาโพธิ์ การขับล้อ เครื่องสักการะล้านนา เจิง ผ้าทอไทลื้อ ลูกประคบวัดศรีมู่งเมือง

พิพิธภัณฑสถานไทยจีนบ้านป่าป๋อง และข้าวซอยน้อย (8) *อำเภอแม่ฮ่องสอน* ได้แก่ ผ้าทอปกากะญอ น้ำเหมียง หมอพื้นบ้านด้านการเป่า การฟ้อนลื้อ ตำนานถ้ำเมืองออน ตำนานดวงแก้วลอย ภาษาไทลื้อ งานไทลื้อ ไทยยอง ไทยจีน การจ้อยคำลื้อ และประเพณีก๊ี้จี้ (มัดมือปกากะญอ) (9) *อำเภอสันป่าตอง* ได้แก่ กาดจ๊วทุ่งฟ้าบด ตำนานหนองสระเรียม การตีมด เอือนโบราณไทยจีน ขนมนจีน ประเพณีแห่หงส์ธงตะขาบ รำมอญ วัดพระธาตุทุ่งต้อม งานไม้แกะสลัก และประเพณีทานทอน (ตานต้อด) (10) *อำเภอสะเมิง* ได้แก่ การเล่าเจ๊ยะ การตบมะผาบและเจิง การฟ้อนก่ายลาย ผ้าทอไทลื้อ ความเชื่อเรื่องการทรงเจ้า ประเพณีปีใหม่เมืองบ้านงานแมง ตำนานพระธาตุม่อนเปี้ยะ เพลงกล่อมเด็ก ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง และขอพื้นเมือง (11) *อำเภอดอยหล่อ* ได้แก่ ภาษาลัวะ (ลเวือะ) พิธีกรรมการเลี้ยงผีละห้วยวก ผ้าทอลัวะ แกงข้าวเปือลัวะ ละครซอล้านนา ประเพณีการเลี้ยงครูขอ การทำไม้กวาดทางมะพร้าว การทำฉัตรและสัปทน วัดม่อนห้วยแก้ว และลำไยสีทอง (12) *อำเภอแม่วาง* ได้แก่ เครื่องคว่ำกาแพดินเผา น้ำต้นบ้านสลาแดง ผางประทีป จ้องแดง จิ้นส้ม มะกายยอน เครื่องเงิน บ้านกาด วัดแสนคันธา (ไทยจีน) การทำเกษตรผสมผสาน ผ้าทอพื้นเมือง และเรือจำลองจากไม้ (13) *อำเภोजอมทอง* ได้แก่ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ประเพณีสงน้ำพระบรมธาตุเจ้าจอมทอง การทอผ้าฝ้าย แพทย์แผนไทย งานทำบุญศาลหลักเมือง งานประเพณีไหว้สาพระเจ้าอินทวิชยานนท์ อักษรพื้นเมืองล้านนา ลาบปลาท่าหลุก และการขับเพลงขอพื้นเมือง (14) *อำเภอฮอด* ได้แก่ การทำตุง การเลี้ยงผีผาย ผ้าพื้นเมือง การทำบายศรี จักสานไม้ไผ่ ไม้กวาดทางมะพร้าว ผางประทีป สวนผักคนเมือง ขวากซุย และปลาส้ม (15) *อำเภอดอยเต่า* ได้แก่ ภาษาโผล่ว ซอน้ำท่วมดอยเต่า เพลงดอยเต่าแดนใจ ตำนานพระธาตุดอยเก็ง ดีผ่อง ประเพณีไหว้เจ้าที่ตงหอเจิงโผล่ว ขนมเปืออะ ยำปลาสะวาด และผ้าจกดอยเต่า (16) *อำเภอแม่แจ่ม* ได้แก่ ตำนานเมืองแจ่ม ประเพณีเลี้ยงผีพ่อเจ้าหลวง งานบูชาบ้าน แห่งทองหลวงเมืองแจ่ม ประเพณีปีใหม่น้อย ข้าวเปืออะ น้ำปูและถั่วเน่าเมอะ น้ำพริกโยะ ผ้าจก และปิ่นปักผมเมืองแจ่ม (17) *อำเภอมก๋อย* ได้แก่ การจ้อยประกอบดนตรีพื้นเมือง ตำนานอำเภอมก๋อย ประเพณีเลี้ยงพ่อเจ้าหม่อน ประเพณีสงน้ำพระธาตุดอยแก้ว ประเพณีสงน้ำพระธาตุแสนทอง เต้นจะคี ชนกวาง ช้างไถนา เหล้าดาวลอย และผ้าพื้นเมือง (18) *อำเภอگیลยาณวัฒนา* ได้แก่ เมตอซู เซชู ประเพณีสงน้ำพระธาตุวัดจันทร์ บทา กี้ กี้จี้ การเป่าเขาควย รำดาบ การเลี้ยงผีป่า และเตหน่ากู (19) *อำเภอแม่แตง* ได้แก่ การฟ้อนเล็บ ตำนานเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก ฮ้องขวัญ หมอเป่า อักษรล้านนา ผีปู่ย่า ผ้าทอเงี้ยวกันหม่น การขับซอ เต่าเผาอินทิล และก้วยตีนช้าง (20) *อำเภอพร้าว* ได้แก่ ประเพณีแห่พระเจ้าเข้าเมือง เทศน์ธรรมปลาช่อน คาถาพญาไถ่เถื่อน การทำถั่วเน่าแผ่น รำนก รำโต ประเพณีปีใหม่ชนเผ่าลีซอ การทำน้ำอ้อย วัดป่าตุ่มตอน วัดถ้ำดอกคำ และประเพณีใส่ขันดอกบูชาเสาอินทิล (21) *อำเภอเชียงดาว* ได้แก่ ตำนานเจ้าหลวงคำแดง วัดถ้ำเชียงดาว ตัดตุง แกงอ่อม คำพรปีใหม่ การสานก้วย ประเพณีเลี้ยงผีผาย ประเพณีสงน้ำพระสฤประณเรศวรมหาราชานุสรณ์ ขนมนจ็อก และหมอพื้นบ้านแพทย์แผนไทย (22) *อำเภอเวียงแหง* ได้แก่ ประเพณีสงน้ำพระบรมธาตุแสนไห ย่ามกะเหรี่ยง จออีหังอ ลาย ฮ้องขวัญขึ้นบ้านใหม่ จ้าดไต หรือลิเกไทใหญ่ รำนก รำโต รำดาบ และประเพณีปอยส่างลอง (23) *อำเภอไชยปราการ* ได้แก่ ตำนานพระเจ้าพรหมมหาราช วัดป่าไม้แดง การฟ้อนเล็บ การขึ้นทำท่งสี่ วรรณกรรมพื้นเมือง เครื่องสักการะ

ล้านนา ประเพณีทานข้าวใหม่ โหราศาสตร์พระเจ้าตนหลวง และประเพณีแห่ไม้ค้ำ (24) อำเภอฝาง ได้แก่ ตำนานเมืองฝาง วัดเจดีย์งาม พระฝาง ตำนานพระเจ้าฝางพระนางสามผิว การย่ำขาง การตีมีด ยาสมุนไพร วัดพระธาตุเฉลิมพระเกียรติ งานคุณลายหะ และงานจักสานไม้ไผ่ และ (25) อำเภอแม่ฮาด ได้แก่ ประเพณีไหว้สาเจ้ามะลิกา ประเพณีสงกรานต์พระเจดีย์ทันใจเทิดไถ่องคราชนย์ ประเพณีเดินขึ้นภู บูชาพระเจดีย์แก้ว ถั่วเน่า ส้าไบเหมี้ยง จิ้นส้ม การตีมีด ฟ้อนดาบ กลองสะบัดชัย และดนตรีพื้นเมือง สะล้อ ซอ ซึง